

La Xina Song i el Japó Nara i Heian

L'esplendor econòmic xinès
i la consolidació de l'estat japonès

Dolors Folch i Fornesa

P03/17003/01841

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Període de desunió	7
2. La dinastia Song del Nord (960-1126)	10
3. Els Song del Sud (1127-1279)	19
4. La revolució econòmica dels Song	22
5. Els grans invents xinesos	26
6. El Japó del Yamato final i del període Nara	28
7. El Japó Heian	33
Resum	38
Bibliografia	41

Introducció

Després de la reunificació imperial duta a terme pels Sui i els Tang, la Xina torna a viure un breu període de desunió que es perllonga des de la caiguda de la dinastia Tang (l'any 907) fins la implantació de la dinastia dels Song (l'any 960), que governarà a la Xina durant tres segles, dels quals cal diferenciar dos períodes: els Song del Nord, del 960 al 1127 i els Song del Sud, del 1127 al 1279. En aquest període la Xina viurà un gran desenvolupament econòmic.

Pel que fa el Japó, es a partir del període Kofun que neix un estat centralitzat a la regió de Yamato. Els diversos clans de famílies poderoses seran l'eix vertebrador de la realitat política i econòmica japonesa durant molts segles. El budisme, que arriba de Corea durant el segle V, conviurà amb les creences religioses pròpies dels japonesos, el shintoisme, que adquirirà un vessant polític que impregnarà tota l'estat.

Objectius

- 1.** Entendre el desenvolupament econòmic de la Xina dels Song.
- 2.** Analitzar la revolució urbana que es produeix durant la dinastia Song.
- 3.** Analitzar la importància dels principals invents xinesos.
- 4.** Comprendre l'estat del Japó Yamato final i de l'època Nara.
- 5.** Analitzar les principals característiques del període Heian.

1. Període de desunió

El període que va de la caiguda dels Tang el 907 fins la implantació dels Song el 960 va veure altre cop, com havia passat entre la caiguda dels Han i la implantació dels Sui, un període de desunió. Les diferències entre aquests dos períodes, però, són importants.

1) En primer lloc, mentre el primer va durar més de 350 anys, el segon dura només mig segle: malgrat el caos creat per l'extrema rivalitat entre monarques que són poca cosa més que senyors de la guerra locals, les tradicions burocràtiques i centralitzadores heretades dels Tang aconseguiran reconduir ràpidament la situació. De fet, a partir de la reunificació Song del 960, la Xina no es tornarà a esmicolar mai més durant un període llarg fins que arribem als senyors de la guerra de la primera meitat del segle XX.

2) En segon lloc, mentre en el primer les dinasties bàrbares ocupen tota la zona del Huanghe, en el segon la regió de la plana al·luvial del riu Groc està ocupada per una ràpida successió de dinasties xineses: les grans dinasties bàrbares es consoliden una rera l'altra al nord del Huanghe –primer l'imperi Liao dels qidan (sovint referits com a khitan) i el Xixia dels tangut i després l'imperi Jin dels jürchen– augurant ja una articulació creixent de l'estepa. Els qidan procedien del riu Liao, al sud de Manxúria i la seva dinastia, inicialment semi nòmada, va tenir una gran ressonància a l'Àsia central: del nom dels qidan deriva el de "Cathay", nom amb què l'Europa medieval designaria la Xina del nord, i el de "Kitai", amb què els russos anomenen la Xina. El 926, els qidan controlaven ja el golf de Bohai i el 936, gràcies a la seva participació en les lluites internes dels Cinc Regnes del Nord, van ocupar una franja al sud de la Gran Muralla i entorn de Pequín, on hi van establir 16 prefectures.

3) En tercer lloc, mentre en el primer període de desunió el sud havia conservat una certa continuïtat amb l'anterior imperi, en el període que s'obre ara el desgavell del sud és tan gran que costa reconèixer com a unitats polítiques consolidades el que la historiografia xinesa denomina "Els Deu Regnes": de fet aquests regnes es corresponen tant a les unitats militars que havien sorgit per a reprimir les rebel·lions de finals dels Tang com a les grans regions geogràfiques del Sichuan, Fujian, Hunan, Zhejiang i Guangzhou.

La història política del període és, com ho havia estat la de l'anterior període de desunió, extraordinàriament confusa. Al nord es van succeir ràpidament **Cinc Dinasties** –Liang Posteriors (907-923), Tang Posteriors (923-935), Jin Posteriors (936-947), Han Posteriors (947-951) i Zhou Posteriors (951-960)–: cadascuna d'elles va tenir un parell d'emperadors, que eren sempre caps militars sòlidament identificats amb les seves tropes. Qui mana ara és l'exèrcit,

mentre tant l'antiga aristocràcia Tang com els governadors civils de les províncies perden tot control. Per altra banda, durant aquest període, un fragment de la Xina del nord queda sota el control dels bàrbars d'enllà de la Gran Muralla: a canvi de l'ajuda prestada pels qidan de la dinastia Liao a la dinastia dels Jin Posteriors, aquests li van entregar 16 prefectures als voltants de Pequín, un segment de territori que havia de ser objecte de litigis interminables durant dos segles. El 960, un cap militar, Zhao Kuangyin, de la dinastia dels Zhou Posteriors, va enderrocar al darrer emperador dels Zhou Posteriors i va fundar una nova dinastia, la Song.

Al sud s'hi van instal·lar els **Deu Regnes**, establerts en regions econòmiques naturals, van ser més estables que les dinasties del nord. La desaparició del poder centralitzat va permetre que en algunes d'aquestes regions –que ara eren regnes independents– sorgís un comerç actiu: el **Fujian**, que amb el seu entramat de muntanyes té poques planes cultivables però molts ports excel·lents, es llença al comerç exterior, i les sedes, ceràmiques i el te del regne de Min, que controla la regió, arriben ara a tot el sud-est asiàtic. La ciutat de **Guangzhou** (Canton), on hi ha instal·lats els Han del Sud, es recupera finalment de la crisi en què l'havia ensorrat el pas destructor de Huang Chao l'any 897: és a partir del segle X que es convertirà en la gran metròpoli econòmica del sud. El **Sichuan**, per la seva banda, on els Shu Anteriors han instal·lat la capital a Chengdu, viu mig segle de gran prosperitat, amb una agricultura molt pròspera i una indústria sedera que multiplica la producció i els tallers.

De tots els regnes del sud, el del Sichuan és sens dubte el que millor preserva la civilització heretada dels Tang, ja que és allí on es refugien els darrers funcionaris, poetes i artistes de la cort desfeta: les tombes d'aquest període mostren una continuïtat inequívoca amb la riquesa i el refinament dels Tang. Tot el sud coneix una època de creixement econòmic i de gran activitat comercial. Les transaccions agafaran un ritme tal que el coure –el metall tradicional dels enfilalls de monedes des dels Qin, feia més de 1000 anys–, comença a escassejar: les estàtues deixen de fer-se de bronze (aleació que utilitza el coure i l'estany) i passen a fer-se de ferro, mentre el *feiqian*, el diner volant antecessor del paper moneda, comença a agafar protagonisme.

Al igual que passa amb el nord, les dinasties del sud no ocupen tampoc tot el territori: a la regió de Yunnan hi prospera l'antic regne de Nanzhao, que sota el nom de regne de Dali ocuparà bona part del sud-oest de la Xina fins que sigui conquerit pels mongols. Serà aleshores i no abans que el Yunnan quedarà definitivament incorporat al món xinès. !

La consolidació de grans regnes forans en els seus límits –Liao, Xixia i Jin al nord i nord-oest i Dali al sud-oest–, allunya la Xina dels camins pels que

La Xina vers el 955

transcorrien grans caravanes i missioners budistes. La ruta de la seda té ara la seva terminal xinesa abans d'entrar als grans centres urbans del Huanghe i el Yangzi: d'aquesta manera els regnes perifèrics s'enriquiran, però la Xina pròpiament dita haurà de buscar una altra sortida al seu impuls comercial i s'obrirà decididament al mar. El budisme xinès, per altra banda, deixarà de beure en les fonts índies i quedarà tallat de les poderoses comunitats monàstiques de l'Àsia central: la seva vitalitat se'n ressentirà.

2. La dinastia Song del Nord (960-1126)

La darrera de les dinasties del nord, la dels Zhou Posteriors, sembla tenir ja una **voluntat decidida d'implantació en el territori** –es posen en conreu noves terres, es reparen dics i canals i es conquereix gran part del Sichuan i de la vall del riu Huai– i de **reorganització econòmica** –es refà tot el sistema de taxes i es recorre de nou a la confiscació dels béns dels monestirs budistes.

Políticament, però, és tan dèbil com la resta de regnes que l'havien precedit i un nou cop d'estat militar aparta del tron l'infant que l'havia heretat per instal·lar-hi un nou general. Zhao Kuangyin, el general que va ser investit a corre-cuita, va saber aprofitar l'impuls estroncat de la breu dinastia dels Zhou Posteriors quan va fundar la nova dinastia dels Song (宋), generalment anomenada Song del Nord per distingir-la de la que la succeirà, segles més tard, amb el nom de Song del Sud.

Extensió dels Song del Nord (a mitjans del segle XI)

El nou emperador, al que coneixem amb el nom de Taizu (960-976), “El Gran Progenitor”, es va saber assegurar d’entrada la fidelitat de les seves tropes i va desactivar les possibles faccions de la cúpula militar proporcionant-los una retirada daurada en càrrecs sense cap poder. La reinstauració dels governadors civils a les províncies, que va anar acompanyada de la reducció sistemàtica de l’autonomia dels caps militars, va acabar amb el llarg període dels senyors de la guerra que s’havia iniciat a finals dels Tang Posteriors. Amb un exèrcit disciplinat i sota dependència directa del poder central, Taizu va aconseguir imposar el final dels saquejos constants que havien arruïnat per sempre les grans metròpolis de nord, i va situar la seva capital sobre el Gran Canal, a **Kaifeng**, des d’on va assegurar una retirada honrosa i lucrativa a la dinastia sortint.

Amb el tron consolidat i l’exèrcit fidelitzat, Taizu es va concentrar en la reconquesta de tot el territori, incorporant progressivament la major part del Yangzi, el Sichuan, el Guangdong i tota la zona del Jiangnan: a la seva mort només Shanxi i Zhejiang quedaven fora del seu abast. Per contra, ni ell ni els seus successors van aconseguir mai incorporar la perifèria, que no es reincorporarà al món xinès fins que arribi la imparable onada dels mongols.

La reintegració de tants regnes al territori central va ser el resultat tant de la **guerra** com de la **diplomàcia**: els primers emperadors Song van ser uns polítics excepcionals, capaços de doblegar amb fermesa i sense violència les

oposicions al poder central. Però, un cop reconquerit tot el país, una tasca que va acabar el successor de Taizu, la nova dinastia no va ser mai un poder militar i no va trigar a patir els atacs constants dels seus veïns del nord: amb els Song, la pau amb els seus veïns del nord va ser sempre precària i no es repetiran les proeses militars i l'expansió per l'Àsia central que havien caracteritzat les reunificacions dels Han i els Tang. !

El successor de Taizu, el seu germà Taizong (976-997), "El Gran Avantpassat", va acabar de sotmetre el Shanxi i el Zhejiang, estenent així el poder imperial per tota la Xina pròpiament dita. Els xixia li van pagar tribut, però pel que fa als qidan, van ser els Song qui a partir d'ara van haver d'entregar quantitats cada cop més ingents de seda i plata per garantir la pau. Taizong va desenvolupar les institucions que havia començat a crear Taizu i el conjunt de mesures preses va proporcionar a l'emperador un poder sense precedents sobre el país. Un cos de censors recorria el territori de punta a punta i informava directament al tron: l'estat xinès mai havia estat tan centralitzat ni el seu poder havia arribat tant fins l'últim racó del país.

Els organismes de govern dels Song són els més eficaços que havia conegut la Xina fins aquell moment i la Comissió de Finances, que gestiona el tresor, les taxes i els monopolis, aconsegueix recaptar el triple d'impostos que els Tang: l'estat xinès té ara uns ingressos sense precedents. En una escala molt superior a la de tota la història anterior de la Xina, el poder se centralitza a la capital i es concentra en mans de l'emperador: a partir dels Song l'estat xinès es convertirà en una autocràcia, eficient i burocràtica, que pugnarà per augmentar cada cop més el seu control del país.

El poder de l'emperador, sens dubte absolut, no és però despòtic, i ministres i alts funcionaris opinen a la cort com mai abans ho havien fet: les decisions imperials són el resultat de llargues deliberacions entre punts de vista contraris que s'expressen lliurement i raonen amb un rigor admirable els pros i els contres de les posicions. El poder dels funcionaris civils és tan gran a la cort que els noms dels primers ministres són sovint més coneguts que els dels emperadors mateixos, mentre els grups no burocràtics de la cort, com els eunucs o les famílies de les emperadrius, perden tota importància.

Sota la cúpula d'unes institucions simplificades respecte al gran aparell administratiu dels Tang, el país es llença a una activitat industrial i comercial frenètica que li assegura una presència activa en tots els grans circuits de l'Índic i que multiplica les ciutats en el territori xinès. **L'explosió comercial del país**, alliberada sens dubte de la gran aristocràcia antiga que s'havia perpetuat fins a finals dels Tang, demana també un nou marc polític i administratiu: la submissió del poder militar al poder civil, assegurada

ja des dels inicis de la dinastia, s'acompanya amb la substitució de l'aristocràcia per una meritocràcia reclutada a través dels exàmens.

Els Song no van aixecar el seu imponent aparell administratiu a partir de res: la selecció de candidats pels càrrecs decisius es venia practicant des dels Han, que combinaven la **recomanació** –que era el sistema més general– amb les **proves objectives**. Els Tang, i en especial Wu Zetian, van donar molta més amplitud als exàmens, fixant pautes per les proves i cànons pels continguts, implantant un sistema de nou graus que determinava els sous dels funcionaris, i assegurant revalidacions periòdiques que controlessin les aptituds dels nous càrrecs.

Els Song van perfeccionar tot el sistema creant de fet les bases de l'estat modern no només de la Xina sinó també de tota la resta del món: l'organització dels estats actuals es remunta en molts aspectes al sistema que van perfeccionar els Song.

Els exàmens es converteixen ara en la forma més important d'accedir al poder polític i administratiu i es realitzen a tres nivells graduals: a la prefectura, a la capital i al palau imperial, i a partir del 1065 es van fer regularment cada tres anys.

Els exàmens mesuraven el nivell però no garantien la feina, tot i que els que treien les notes més altes als exàmens de palau tenien garantit un càrrec important. Els exàmens estaven oberts a tothom –amb excepció d'algunes professions com la de monjo budista o taoista, artesà o comerciant–, però requeries de fet una llarguíssima preparació que exclouïa a la immensa majoria de la població, formada per camperols quasi analfabets. Tot i així, la Xina del segle X tenia una mobilitat incomparablement superior a la de cap altre país del món i una proporció considerable dels seus funcionaris procedien de famílies mitjanes o humils.

Els joves que destacaven en el estudi rebien sovint finançament de gent del seu propi lloc d'origen, impel·lits per l'esperança de la protecció que el seu triomf els proporcionaria a tots. Aquest procediment no va convertir mai en ministres al fills dels pobres camperols de les aldees remotes, però va proporcionar sovint els mitjans d'ascensió social als joves més prometedors de ciutats molt menors: cap altra civilització del món els hagués proporcionat tantes oportunitats.

El procés era enormement selectiu i tendia a reduir el nombre de titulats a unes quotes prefixades: ningú podia passar el primer nivell –el de l'examen de la prefectura– fora del seu propi lloc d'origen, i tots els nivells tenien places limitades d'accés. En el moment de l'examen, el rigor era extrem: les proves duraven hores o dies, segons el nivell, i els candidats –que es portaven menjar i màrfega– romanien tancats a les cel·les d'examen per evitar les trampes. El sistema mirava també de pal·liar les preferències dels examinadors: els fulls duïen un número i no el nom del candidat i un cop lliurats els

Els exàmens

La selectivitat era fortíssima: menys d'un 10% dels candidats aprovaven els exàmens de la prefectura, i encara menys els de la capital.

exàmens un cos d'escribes els recopiava per evitar així que el tribunal reconegués la cal·ligrafia del candidat. ⚠

Darrere dels exàmens van venir també les **millores en l'ensenyament**. La impremta, que s'havia estès des de finals dels Tang, i la generalització del paper van proporcionar un mitjà eficient per a la difusió dels textos Clàssics, mentre els governs locals dotaven a les noves escoles amb les terres necessàries per mantenir-se. El professorat es reclutava essencialment entre aquells que fracassaven en algun nivell dels exàmens: tot i que no hi havia límit de convocatòries –hi havia gent que s'anava presentant al llarg de tota la seva vida, i a les proves es retrobaven joves de vint anys amb ancians de més de seixanta-, només els membres de famílies molt riques podien optar per anar-se presentant als exàmens durant més d'una dècada. Les escoles de les prefectures podien triar entre els suspesos en els nivells metropolità i de palau, mentre fins i tot els nuclis més petits podien optar per aquells que senzillament havien passat molts anys preparant-se sense arribar a aprovar mai.

L'extrema competitivitat dels exàmens servia doncs tant per triar als millors candidats com per alimentar tot el sistema educatiu. Els exàmens van proporcionar un perfil únic al món xinès i l'enorme prestigi que acompanyava al títol més general, el de *jinshi* o doctor en lletres, va inclinar cap a la carrera burocràtica als millors caps de l'imperi. Sempre van haver de conviure, però, amb una proporció considerable de recomanats, un privilegi que conservaven els més alts funcionaris de l'imperi i que assegurava als seus fills una via més fàcil –malgrat haver de passar també un examen especial– al funcionariat. Per evitar que les recomanacions introduïssin a l'administració un personal de menor qualitat, el recomanador n'era responsable i havia de donar comptes regularment de les activitats del seu protegit. ⚠

El sistema va establir també mecanismes per evitar que els funcionaris traguessin un profit excessiu del seu càrrec o abusessin del seu poder: els nomenaments ho eren només per tres anys en un lloc determinat –per evitar que els nous càrrecs hi creessin una xarxa pròpia de lleialtats– i aquest no coincidia mai amb el seu lloc d'origen –per no augmentar el poder dels notables locals.

Els exàmens no van ser mai l'única via d'accés al poder: la recomanació dels càrrecs menors va ser sempre una pràctica dels grans caps de l'administració i la venda de càrrecs no era tampoc desconeguda. Però el prestigi de títols com el *jinshi* era enorme i els llicenciats que els posseïen tenien pràcticament el monopoli de tots els alts càrrecs de l'administració.

El mateix Taizong era un erudit, un bon poeta i un excel·lent cal·lígraf que va promoure la publicació d'enciclopèdies i va inaugurar la vena col·leccionista dels emperadors Song que acabarien seleccionant i catalogant meticulosament les millors peces de l'art xinès antic. La seva cort –en la qual harem i eunucs quedaven eclipsats per la brillant i poderosa meritocràcia dels cultivadíssims

funcionaris–, s’assemblava en molts aspectes a les del renaixement europeu i era el punt de trobada dels millors artistes de la seva època. Una munió d’alts càrrecs curosament seleccionats i esplèndidament pagats –els seus sous no van parar d’augmentar durant tot el regnat– conversaven entre ells i amb l’emperador, mentre consensuaven les decisions més importants del regne. 🗨️

El successor de Taizong, Zhenzong (997-1022) haurà d’enfrontar-se a **problemes creixents amb el poderós regne qidan dels Liao**, ja plenament sinitzat des de mitjans del segle X: una forta ofensiva dels seus veïns del nord obligarà a traslladar la capital dels Song de Kaifeng a Nanjing, molt més al sud i, poc després, de Nanjing a Chengdu, molt més a l’oest, en ple Sichuan. La pau, que es va firmar finalment el 1004 obligava als emperadors Song a tractar als qidan com a iguals i a entregar-los 200.000 rotlles de seda i gairebé 3.000 kgs de plata anuals.

Malgrat aquest desastre i una falera divino-confuciana de l’emperador –que rebia freqüents revelacions del Cel i organitzava festes esplendoroses per celebrar-ho mentre feia construir arreu sumptuosos temples per a dipositar-hi els documents sagrats–, el país va prosperar de forma clara durant aquest regnat i el nivell de vida dels xinesos va augmentar de forma evident: al nord, els mercats de seda i cavalls generaven prou beneficis com per compensar en part l’ominós tractat del 1004, mentre l’estat patrocinava activament la implantació a tot el país de l’arròs de Champa, que produïa dues collites anuals. L’augment de població, que el 1020 arriba als 97 milions, dóna testimoni d’aquesta prosperitat.

El llarg regnat del seu successor, Renzong (1022-1063), és, amb els seus quaranta anys de duració, un dels moments àlgids de la història xinesa, tot i que l’emperador era més aviat dèbil i indecís: l’engranatge del poder civil era el que feia funcionar l’imperi. Els problemes a la frontera nord, lluny de millorar, es van agreujar amb la creació d’un nou regne, fundat ara pels tangut, emparentats amb els tibetans, els qiang, els xianbei i els tuoba: el 1038 el **nou regne de Xixia** –o Xia Occidentals– va envair el nord de la Xina. La seva retirada, que els Song van comprar a canvi de pagar un tribut anual de 130.000 rotlles de seda, 1.400 kgs de plata i 9.000 kgs de te, va provocar que els qidan de Liao augmentessin les seves exigències a 300.000 rotlles de seda i gairebé 6.000 kgs de plata. Aquests tributs exorbitants tindran conseqüències rellevants en el món de l’estepa, ja que realimentaran les rutes de la seda i crearan un tràfic que acabarà sent activament cobejat pels mongols dos segles més tard. Els Xixia passaran ara a controlar els intercanvis entre els Song i l’Àsia central i en el seu imperi, encavalcat sobre el corredor de Gansu, hi coexistiran la ramaderia nòmada i un poderós moviment comercial. 🗨️

També van afectar les **finances** dels Song. Els pagaments en sí mateixos van ser absorbits amb facilitat per la potent indústria dels Song, però per fer front

a l'amenaça creixent del nord, els Song van haver de posar en peu un nombre d'exèrcit i augmentar sensiblement els impostos per poder-lo mantenir: a mitjans del segle XI, l'exèrcit dels Song tenia 1.250.000 soldats i el pressupost militar absorbia el 80% del pressupost total del país. Aquest estat de coses –que va obligar a reduir els sous de la burocràcia– va provocar una allau de crítiques per part dels funcionaris que van acabar formant grans grups d'opinió a la cort on proposaven solucions alternatives als problemes. En molts aspectes aquestes faccions s'assemblen a partits polítics, però no hi havia cap mecanisme per resoldre les seves diferències i això va limitar la seva continuïtat i va deixar el camp lliure a les lluites personals.

A partir de l'amenaça dels Xixia, les **propostes de reforma** es multipliquen, orquestrades gairebé sempre per homes de la part oriental de l'imperi, on es concentrava el miracle econòmic dels Song: sens dubte eren més sensibles que els altres a la importància de mantenir una circulació activa de la riquesa. El 1039, Li Gou proposa ja un pla per –reprement la vella fórmula legista– enriquir el país i enfortir l'exèrcit, tot tenint en consideració el benestar del poble. Poc després, l'any 1044, un prestigiós polític i home de lletres, Fan Zhongyan –artífex per altra banda de la pau amb els Xixia– aplicarà un pla reformista en 10 punts per millorar l'accés al funcionariat, lluitar contra els abusos dels grans funcionaris, crear una xarxa d'escoles nacionals i potenciar les milícies locals. Però el nom més famós de la facció reformista serà sens dubte **Wang Anshi**, al que el nou emperador Shenzong (1068-1085) cridarà al poder.

Wang Anshi, que es movia en cercles propers als dels altres reformadors Li Gou i Fan Zhongyan, havia enviat ja al tron diversos projectes de reformes, el més conegut dels quals és el “Memorial dels Deu Mil Caràcters”, del 1058, en el qual, de forma molt típicament xinesa, utilitza raonaments confucians i profuses cites de Mencí per reclamar una formació més moderna pels funcionaris. El mateix any de la seva ascensió al tron, Shenzong el farà primer ministre, càrrec que conservarà fins el 1076 en què el partit conservador aconseguirà fer-lo fora. Poc després, l'any 1078, recuperarà el poder, que conservarà fins el 1085, any de la mort de l'emperador Shenzong.

La seva mateixa trajectòria és ja molt destacable dins del conjunt de la història xinesa: mai fins ara, i mai després, les faccions de la cort s'havien assemblet tant a partits polítics. Les divergències, per altra banda, confronten cervells molt ben armats: el principal oponent de Wang Anshi, el cap del que podríem anomenar el partit conservador, és **Sima Guang**, que entre 1072 i 1084 va escriure una ingent obra d'història que cobreix del 403 aC fins el 959 dC, el *Zizhi Tongjian* (*Mirall Complet per la Il·lustració del Govern*), una de les obres més importants de tota la historiografia xinesa, amb una ambició de proporcionar una visió panoràmica de la història xinesa comparable a les grans *Memòries Històriques* de Sima Qian.

Un cop al govern, Wang Anshi es va apressar a aplicar les seves reformes, conegudes amb el nom de **Noves Lleis**. Les seves propostes busquen en primer

lloc la **racionalització de les taxes** –establint un sistema gradual d'impostos agraris d'acord amb la productivitat de la terra– i la **reducció del poder dels grans terratinents** que evadeixen els impostos, promovent la concessió de préstecs estatals a baix interès –per tal de desviar el profit del préstec des dels usurers cap al Tresor–, i establint un control dels preus dels cereals per ajudar als petits camperols a conservar la seva independència econòmica. Els funcionaris de l'estat recorren ara tots els racons de l'imperi armats amb tractats d'agronomia que difonen les tècniques necessàries per treure el màxim rendiment del nou arròs.

El segon bloc de reformes de Wang Anshi es centra en **aconseguir un exèrcit fort** sense debilitar el pressupost de l'estat: ressuscita ara una antiga institució, la *baojia* (保甲), en què grups de 10 famílies reben alhora terres i entrenament, mentre se'ls facilita també l'accés a cavalls i pastures, a canvi que un membre de cada família proporcioni un home amb el seu cavall en cas de guerra.

El darrer bloc de reformes de Wang Anshi apunta a una **millora de l'administració**. Els candidats –que procedeixen de tots els racons de l'imperi arran de la creació d'una completa i molt ben dotada xarxa d'escoles estatals– reben ara una preparació menys memorística, i se'ls exigeix una major capacitat pràctica, mentre un augment substancial dels sous assegura la total dedicació dels nous funcionaris. Wang Anshi intenta també **millorar les condicions de la vida quotidiana** assumint des de l'estat la creació de totes aquelles institucions benèfiques –orfenats, hospitals, cementiris– que segles abans havien fet funcionar principalment els budistes i que a finals del segle X, amb l'església severament debilitada, havien caigut en desús. Aquesta reforma implica sovint canvis visibles en el camp ja que les noves institucions reben lots importants de terres per poder-se mantenir.

Les reformes de Wang Anshi, que buscaven per damunt de tot perpetuar el sistema i millorar el funcionament de l'estat burocràtic, van xocar però amb la forta oposició de tots els interessos creats que intentaven desbancar –terratinents, grans mercaders i prestamistes–, i amb l'animadversió irreductible del seu principal oponent en el partit conservador, Sima Guang, que va aconseguir el suport de figures tan rellevants com la del poeta i pintor Su Dongpo i la de l'historiador Ouyang Xiu. !

Malgrat l'oportunitat, que va aturar el programa de reformes després de la mort de Wang Anshi, aquestes van reprendre poc després. Però a principis del segle XII la corrupció era ja rampant i poc es podia fer per aturar el declivi de la dinastia.

Diversos factors contribuïen en aquesta situació. En primer lloc, **l'empitjorament de les condicions de vida dels camperols** –atrapats entre

Baojia

Mitjançant el *baojia* era possible reduir els grans efectius dels exèrcits regulars.

La figura de Wang Anshi

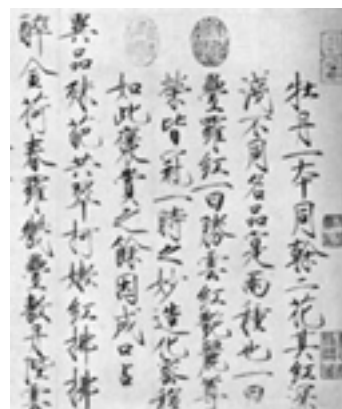
El debat sobre si les reformes de Wang Anshi eren adequades o precipitades segueix encara viu en els nostres dies.

l'augment creixent dels latifundis i l'increment de les taxes que els imposava el govern– va encendre les revoltes. La més important va esclatar el 1120 a Fujian i Zhejiang, dirigida per Fang La, un propietari d'una plantació de laca que s'anava arruïnant de dia en dia i que conservava vinculacions amb els maniqueus. El balanç de la rebel·lió –prop d'un milió de morts– va ser terrible i va deixar una seqüela de banditatge en tota la regió que es reflectiria segles més tard en una de les més famoses de les grans novel·les xineses, el *Shuihu zhuan* (水滸傳, *Els Bandits dels Marges*).

En segon lloc, l'**amenança del nord** va agafar un nou impuls amb l'aparició dels jürchen, un poble tungú de Manxúria enriquit pel comerç de cavalls, que al 1115 s'havien separat dels Liao per fundar la seva pròpia dinastia, la Jin. Una aliança inicial entre els jürchen i els Song va acabar amb l'imperi Liao, que va ser repartit entre les dues parts. Però la insistència d'aquests darrers per recuperar les 16 prefectures entorn de Pequín que els hi havien arrabassat els qidan 200 anys abans va precipitar la guerra: el 1127, els jürchen –que havien desenvolupat un formidable aparell militar que incloïa màquines per atacar muralles i armes de foc– van capturar Kaifeng, van creuar el riu Huai i van saquejar a consciència Nanquín i Hangzhou. A diferència del que havia passat amb els qidan, la Xina del sud va patir seriosament la invasió i fins i tot Ningbo, al sud del Yangzi i de la badia de Hangzhou, va ser atacada pels jürchen. Una pau entre els Song i els jürchen va fixar definitivament la frontera a la línia del riu Huai, i els Song van haver d'assumir el pagament d'un tribut anual de 200.000 taels de plata i 200.000 rotlles de seda.

En tercer lloc, els **mateixos emperadors** –sovint refinadíssims– són ara uns **dirigents incapaços**. Song Huizong (1101-1125) era un esteta, poeta, cal·lígraf i pintor: el 1104 va fundar la primera Acadèmia de Pintura. Les seves pintures sobre ocells es compten entre les millors obres d'art que hagin sortit mai d'un pinzell xinès, i la seva cal·ligrafia, feta de traços aguts i nerviosos, va inaugurar un estil propi. Col·leccionista infatigable, en la línia dels emperadors Song anteriors, va reunir a la seva cort 6.000 pintures, un art que arriba a la seva màxima eclosió amb els Song, que es van perdre totes quan els jürchen van arrasar Kaifeng. Va ser sota el seu regnat que Zhang Zeduan va pintar el llarg rotlle sobre el *Festival Qing Ming* (清明上河圖), que descriu en tot detall la vida a la ciutat: els vaixells que carreguen i descarreguen, el moviment incessant de lletrats, monjos, comedians i comerciants pels carrers i carrerons de la ciutat, les rècues de camells i bous traïnant mercaderies per davant de centenars de botigues on es venen productes de tota mena –tèxtil, antiguitats, pintures, medicaments–, els mercaders ambulants i la multiplicació de restaurants i diversions varies pels carrers.

Però la seva cort, d'un luxe sense precedents, comportava un cost sever sobre un país atrapat ja en una seriosa crisi, mentre l'emperador es

Cal·ligrafia de l'emperador Song Huizong

El rotlle de Zhang Zeduan, ...

... del que se'n conserven diverses versions, constitueix un testimoni invaluable sobre la vida de les ciutats xineses dels Song.

desinteressava del tot dels afers públics o bé propiciava mesures desastroses com l'aliança amb els jürchen per acabar amb els Liao. Quan els jürchen van envair la Xina del nord, va fugir i va abdicar en el seu fill, però al capdavant tots dos van ser capturats i portats presoners a Manxúria juntament amb 3.000 membres de la família imperial.

Huizong va morir cec i sord després de 9 anys de presó; el seu hereu se'n hi passaria 29 abans de morir també a la presó.

3. Els Song del Sud (1127-1279)

La victòria sobre els Song del Nord va permetre a la dinastia Jin dels jürchen governar tota la Xina del nord durant més d'un segle, fins que va ser destruïda pels mongols. Els jürchen eren tungús, procedien de la zona del riu Heilongjiang i estaven emparentats amb els manxús que segles després conqueririen tota la Xina i fundarien la darrera dinastia imperial.

Com passaria després amb els mongols i els manxús, els Jin controlaven també gran part de Manxúria i Mongòlia i la seva expansió sobre la Xina al segle XII els va convertir en un imperi enorme. El gruix dels seus súbdits, però, es trobava a la Xina: una població de més de 40 milions formada majoritàriament per xinesos però entre la qual hi havia també els anteriors qidan. En un primer moment van intentar governar el país com a simples conqueridors: les seves tribus van conservar una organització tribal al nord de la Gran Muralla, mentre a la resta del territori guarnicions de jürchen miraven d'assegurar-se l'obediència i les taxes de xinesos i qidan. Les rebel·lions, que no es van fer esperar, van acabar amb un bany de sang i el trasllat de més de 100.000 xinesos a Manxúria.

Els Song del Sud (cap el 1200)

Els Jin, però, que ara necessitaven administrar un territori molt gran i molt poblat, no van trigar en incorporar xinesos a l'administració, iniciant així un procés de sinització que es concretaria tant en el trasllat de la capital de Harbin a Pequín el 1153, com en l'emigració de nombrosos jürchen cap a la Xina.

Aquest procés de sinització va ser tan ràpid que va provocar una reacció a la segona meitat del segle XII: es va prohibir als jürchen vestir com xinesos, es van prohibir els matrimonis mixtos i es va implantar l'escriptura jürchen a tot arreu. Però la proporció de població xinesa era tan gran i les seves tradicions administratives tan efectives, que la reacció va ser de curta durada: a finals de segle tots els textos s'escriuen simultàniament en jürchen, xinès i qidan, es van autoritzar els matrimonis mixtos i es va adoptar el codi legal dels Tang.

Tota la dinastia Jin va estar marcada pels enfrontaments amb els Song del Sud, amb una clara superioritat per part dels Jin. Però això els va centrar massa l'atenció cap al sud del seu imperi, quan el veritable perill els arribaria pel nord, de la mà dels mongols. 🚫

Al sud dels Jin, els Song van aconseguir refer el seu imperi. Després de la captura i mort de Huizong i el seu hereu, els Song es van salvar gràcies al novè fill de Huizong, l'emperador Gaozong (1127-1162) que va instal·lar la capital al sud, a Hangzhou, després de passar més de 10 anys fugint dels Jin i intentant imposar-se sobre els grups incontrolats que pul·lulaven per tot el territori. El 1141 va haver de firmar una pau duríssima amb els Jin –per la qual acceptava pagar nous tributs i els Song rebien el tractament d'estat vassall–: la pau, que va enfrontar els partidaris de reprendre les hostilitats amb els grans funcionaris que ja havien iniciat les negociacions, va generar també un heroi popular en la figura de Yue Fei (1103-1141), un jove militar que havia contribuït de forma decisiva a la pacificació del sud i que havia lluitat amb èxit contra els Jin.

Yue Fei

Yue Fei, que va morir a la presó a mans de la facció contrària, es va convertir en la personificació del patriota i la seva figura llegendària s'ha mantingut viva fins al segle XX.

Els Song del Sud, que tenien una debilitat militar endèmica, són també el moment culminant de la civilització xinesa. La seva capital, **Hangzhou**, situada al fons de la badia d'aquest nom, connectava pel Gran Canal amb el món proper del Yangzi i es va convertir ràpidament en una ciutat riquíssima. De pla irregular, sense la quadrícula de carrers que havia caracteritzat les capitals tradicionals xineses, Hangzhou tenia una vida comercial rica i complexa que omplia de comerços els seus carrers i de vaixells els seus canals: a finals del segle XIII, Marco Polo deixarà una descripció meravellada –i un tant exagerada– d'aquesta ciutat, a la que ell denominarà Quinsai, i dels 12.000 ponts de pedra que sortejaven els seus canals. A Hangzhou, que tenia més d'un milió d'habitants, hi convivien gent de tota mena, des dels buròcrates de l'estat fins venedors de tots preus, grans capitalistes i petits buhoners, i multitud de gent que vivien de l'oci: titellaires, llegidors de la bona ventura, dansaires, prostitutes, i companyies de teatre.

El comerç de les ciutats, que era essencialment marítim i fluvial, es traduïa també en un impuls sense precedents per la construcció de vaixells: aïllada de les rutes transcontinentals –que ara controlen els Jin i els Xixia–, la Xina es gira per primer cop cap al mar, inaugurant el període d'expansió marítima de la història xinesa, que duraria fins a mitjans de la dinastia Ming.

Els vaixells dels Song, de mides impressionants –els més grans de 40 metres de llargada, 6 màstils i 12 veles–, tenien timó fix, compartiments estancs, anaven equipats amb brúixoles i tenien capacitat per uns 1.000 homes i 600 Tn. !

Els joncs d'alta mar xinesos dominen ara tot el comerç de l'Índic mentre colònies de xinesos, estretament lligades a les activitats comercials de les costes del Zhejiang, del Fujian i del Guangdong, s'implanten a tot el sud-est de l'Àsia. La **navegació xinesa** s'imposa ara a la musulmana que havia controlat tots els mars del Sud i es converteix, sens dubte, en la més evolucionada

del món de la seva època. La gran navegació amplia el coneixement que la Xina té dels països que l'envolten per mar i apareixen ara llibres escrits per mercaders xinesos que descriuen des de les Filipines, Java, Sumatra i Borneo fins Al-Andalus. Són el *Lingwai daida* (嶺外代答, *Resposta a les preguntes sobre les regions que hi ha enllà de les grans serralades*), de Zhou Quefei, aparegut el 1178, el *Zhufanzi* (諸蕃志, *Relació dels pobles bàrbars*), de Zhao Rugua, del 1225, i el *Pingzhou ketan* (萍州可談, *Xerrades des de Pingzhou*), de Zhuyu, del 1117, en què es menciona la brúixola per primer cop.

La cort de Gaozong va tornar a ser una de les més brillants de la història xinesa i, continuant amb la gran afeció per la pintura que havia tingut el seu pare Huizong, el nou emperador va reanimar l'Acadèmia de Pintura que aquell havia creat: aquesta va ser la època d'or de la pintura de paisatge xinesa. El col·leccionisme agafa ara un impuls extraordinari: per aquests emperadors privats de capacitat bèl·lica, la possessió de bronzes i jades antics esdevé una via de legitimació.

Els emperadors que van succeir Gaozong estaven lluny de ser insignificants, però en part per respecte filial i en part per indolència, es van apartar cada cop més del govern, deixant tot el poder en mans dels seus ministres. Malgrat la superioritat que els concedia sobre els Jin el seu control naval i l'ús de la pólvora, mai van estar lliures de l'amenaça d'invasió i a vegades van provocar ells mateixos la guerra per tal de distreure l'opinió dels conflictes interns: el cas més flagrant va ser el del ministre Han Tuozhou (1151-1202) que després de llençar una persecució despietada contra els neo-confucians –als que detestava en part perquè ell no tenia cap títol–, va declarar la guerra als jürchen. El seu successor va haver de firmar una pau humiliant que incloïa l'entrega del cap de Han Tuozhou als seus enemics. La política estrangera va enterbolir també la carrera d'un altre dels grans ministres dels Song del Sud, Jia Sidao (1213-1275). Decidit a frenar la concentració de terres en mans de pocs –que proporcionava un poder enorme als terratinents i curtcircuitava l'arribada dels impostos a les arques del Tresor públic– va posar en marxa les *Lleis de Camps Públics*, per les quals els latifundis eren expropiats a partir dels 500 *mou*: la resta la comprava l'estat i la convertia en terra pública, amb els ingressos de la qual es finançaven les despeses militars. Però Jia Sidao va haver de viure l'arribada dels mongols i la seva implantació al Yunnan.

4. La revolució econòmica dels Song

El desenvolupament econòmic de la Xina al llarg dels segles XI i XII va ser tan espectacular que ha merescut el nom de **revolució econòmica**. 🚫

El desencadenant inicial sembla haver estat les **millores agrícoles**. Al nord, la substitució del mill pel blat és ara definitiva i implica un augment considerable en els rendiments. Però el gran canvi es produeix al sud amb la introducció de **l'arròs inundat** i de les tècniques necessàries a la seva implantació. El sòl es prepara millor gràcies als nous coneixements, als nous estris agrícoles i a l'ús estès de fertilitzants. Per remoure el sòl mullat, n'hi ha prou amb un sòl animal i aquest pot fer dues o tres llaurades prèvies que, juntament amb els excrements humans i el llot del riu que es va a recollir en barca, augmenten de forma decisiva la fertilitat de la terra. La difusió sistemàtica dels coneixements permet la introducció de noves llavors que donen més rendiments o són més resistents a la sequera: a finals dels Tang s'havia introduït l'arròs de Champa, però amb els Song la recerca sistemàtica farà aparèixer 21 qualitats noves d'arròs, que donaran dos i tres collites anuals i permetran treballar tot l'any. La irrigació dels camps es veurà facilitada per la millora de les tècniques hidràuliques –apareix ara la galleda amb braç i contrapès i la nòria de pedals– i la construcció d'una xarxa d'irrigació complexíssima.

Per la seva banda el comerç continuat possibilita **l'especialització de grans regions**: el cas més espectacular és el Fujian, especialitzat en la producció de te –que consumeix ja tot el país– i que, per contra, depèn per a la seva subsistència de les importacions d'arròs. És també amb els Song que es generalitza el conreu del cotó, un tèxtil que pel seu baix preu influiria de forma decisiva en la vida quotidiana del baix poble.

La difusió dels canvis és molt ràpida, ja que no és el resultat d'un lent copiar al camperol veí sinó d'un esforç sistemàtic per part de l'estat per difondre els canvis. La mobilitat dels funcionaris i la generalització de la xilografia contribueixen a la divulgació de **múltiples manuals pràctics d'agricultura** –que surten essencialment de la zona del Zhejiang i el Jiangu– profusament il·lustrats –com el *Gengzhitu* (耕織圖, *Gravats per llaurar i teixir*) imprès el 1145– que difonen els funcionaris i que poden llegir i aplicar els grans terratinents, mentre un demanda creixent de gra consolida el sistema: els grans propietaris estan interessats en millorar les tècniques ja que tenen un mercat on col·locar els excedents.

L'esforç que implica la introducció de totes aquestes millores explica la importància que agafen amb els Song els grans propietaris que són els únics que tenen els mitjans per dur a terme les innovacions. L'augment d'aliments disponibles explica també **l'espectacular creixement de població**, que arriba

ara als 100 milions: a diferència de la Xina clàssica, però, la distribució de la població es decanta molt més cap al sud, que es triplica amb els Song, mentre el nord veu estancar-se o disminuir la seva població. !

L'augment de la productivitat agrícola hagués estat impossible sense l'existència d'un mercat integrat i aquest depenia al seu torn de les millores en els transports. Els Song van fer un gran esforç per millorar les comunicacions per terra, augmentant molt el número de quilòmetres pavimentats, especialment al sud.

Si es desplaçava entre les ciutats, un viatger corrent podia fer ara uns 35 quilòmetres diaris a cavall o 25 en burro, mentre el sistema postal garantia 250 quilòmetres en 24 hores i els camins s'omplien d'hostals de relleu per homes i cavalls.

Aquestes millores fan viables les mesures de control de l'estat centralitzat: els censors podien recórrer efectivament l'imperi i els funcionaris de cadascuna de les 1.000 prefectures podien realment visitar la capital un cop l'any per informar i ser interrogats.

El gran èxit dels Song, però, van ser les millores de la **navegació marítima i fluvial**. Si per mar els grans vaixells els duïen per tots els mars del sud –tot i que només ocasionalment creuaven l'estret de Kra i anaven enllà de la península de Malàisia– i els permetien aprovisionar-se amb els productes de les illes de les espècies –necessàries no només com a productes de luxe sinó, en primer lloc, per les seves propietats medicinals–, els progressos de l'enginyeria van fer possible la connexió de rius, creant una enorme xarxa de transports integrada i a baix cost.

Amb l'augment del comerç van venir també els canvis en la **circulació monetària** i en el **crèdit**, que tradueixen millores tècniques i organitzatives, afavoreixen l'augment de volum de les transaccions econòmiques i impulsen, per tant, el creixement econòmic. El volum de monedes de coure encunyades augmenta de forma espectacular: quan, en el seu moment àlgid, els Tang n'havien encunyat 300.000, amb els Song la xifra arribarà als 6.000.000 a finals del segle XI. El volum de les transaccions –que explica també l'aparició de l'àbac amb els Song– dona nova vida al paper moneda, *feiqian*, paper volant, que els mercaders Tang havien utilitzat per pagar un tant a la tresoreria central de la capital i rebre a canvi uns papers que els permetessin recuperar els diners a qualsevol tresoreria provincial. El veritable paper moneda va aparèixer al segle XI al Sichuan: els bitllets s'emeten a canvi d'un dipòsit en monedes i duraven tres anys. Els canvis decisius es van precipitar: l'estat va emetre bitllets sense esperar la demanda del públic, es va crear una reserva metàl·lica en què basar les emissions, els bitllets van deixar de ser convertibles i de tenir caducitat, mentre les institucions de crèdit es desenvolupaven de forma espectacular. L'espectre de la inflació no va trigar en aparèixer: a finals del segle XI, per fer front a les guerres exteriors, l'estat va emetre ja més bitllets dels que corresponien a la reserva metàl·lica. Tot i així, els Song aconseguiran mantenir una moneda sana i evitar una inflació rampant com la que esclatarà amb els mongols.

Transport fluvial

El fet de tenir un sistema de transport fluvial barat és una de les característiques essencials de la Xina dels Song: pel Yangzi circulen al segle XI unes flotes enormes, que transporten una càrrega equivalent a un terç de la de tota la flota britànica a mitjans del XVIII.

La circulació monetària reflectia també **l'eclosió del comerç**. A diferència de les ciutats Han i Tang, en què el comerç estava limitat als mercats oficials de l'Est i de l'Oest, el comerç s'escampa per les ciutats dels Song: el rotlle de *Zhang Zeduan* sobre Kaifeng o les descripcions de Marco Polo, Pordenone i Ibn Battuta sobre Hangzhou –ja que tot i que les descripcions es centren el període mongol reflecteixen també una prosperitat acumulada que s'havia iniciat amb els Song–, no deixen cap dubte sobre la vitalitat i varietat de les activitats comercials ni sobre les connexions que les lliguen a l'àmplia xarxa comercial que s'estén per tot el país.

Per la seva banda, **l'economia rural** estava cada dia més connectada amb els mecanismes de mercat, ja que les transaccions no afectaven només als productes de luxe sinó també a les necessitats bàsiques. Els impostos que abans es cobraven en els mercats oficials es van anar transformant en taxes sobre les mercaderies i unes 10.000 oficines pel cobrament d'impostos comercials es van escampar per tot el territori. El contacte amb el mercat converteix els camperols xinesos en petits empresaris: exploten la fusta dels boscos per construir els barcos i les cases de les ciutats, mentre produeixen vegetals i tota mena d'olis pel consum urbà. Els camperols importen ara la matèria prima que necessiten per a fer funcionar els nous centres artesanals: Wenzhou, per exemple, fabrica seda i te indústries de laca sense tenir ni moreres ni arbres de laca. Les grans tradicions artesanals, com la ceràmica o la laca, generen autèntics centres industrials, com el de Jingdezhen, mentre es multipliquen també els grans centres productors de paper. La generalització del paper ve estimulada per la impremta, el paper moneda i les necessitats del govern burocràtic, però afecta també la vida quotidiana: les finestres es cobreixen amb paper i es generalitza l'ús del paper higiènic.

Aquesta economia camperola comercialitzada va fer proliferar els mercats locals i aviat es va establir una xarxa jeràrquica de mercats que interconnectaven tota l'economia xinesa. Tres regions destaquen, amb una forta interdependència regional: **la Xina del nord**, centrada a Kaifeng, **la Xina del sud**, centrada en les ciutats del llac Taihu, i **la Xina de Sichuan**, centrada a Chengdu. Alguns nuclis són especialment rics: el delta del Yangzi i Canton tenen gairebé sempre un excedent de gra per exportar i mantenen un intens comerç internacional amb el Japó i l'Àsia del sud-est.

La revolució econòmica va culminar en una **revolució urbana** que multiplica les ciutats noves, mentre les velles desborden les seves muralles i les propietats urbanes comencen a pagar taxes específiques. Al segle XII la Xina era la societat més urbanitzada del món. No tot eren avantatges, però: les grans epidèmies eren un perill constant en aquest món urbà, especialment en temps de guerra, tant pels assetjats com pels assetjadors. Les cròniques donen xifres esfereïdores de les pestes i malalties infeccioses que van acompanyar la ja de per sí terrible invasió mongol.

Algunes xifres

Al segle XII hi havia 6 milions de persones vivint en ciutats de més de 100.000 habitants, és a dir, estava urbanitzada un 6 o 7,5% de la població, i Hangzhou tenia probablement més d'un milió d'habitants.

Convé recordar, però, que les ciutats xineses no van jugar mai el paper històric de les europees. Envoltades per un camp altament comercialitzat i sense senyors feudals contra els quals alçar-se, les ciutats xineses no van intentar desenvolupar una personalitat jurídica pròpia, tendència que per altra banda és impensable si es té en compte el marc altament centralitzat en què sorgeixen: les llibertats de les ciutats europees es van afirmar en el context d'una prolongada incapacitat administrativa dels estats europeus. I aquest no va ser pas el context de la Xina dels Song.

Els Song són també el punt culminant del **progrés científic i tecnològic** dels segles anteriors. La base en què se sustenta aquest progrés és, en primer lloc, la **impremta**, que crea una comunitat científica nacional i permet una democratització del saber menys dependent del mestre. En aquest moment els xinesos creen la primera indústria mecanitzada del món i els seus alts forns utilitzen carbó i carbó de *coke*: la producció de ferro es va multiplicar per dotze.

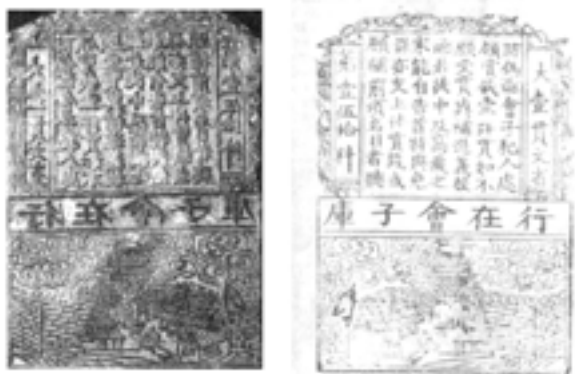
Altres aspectes de la civilització Song resulten menys brillants: la posició de les dones sembla haver empitjorat de forma dramàtica durant aquest període. Les dones de classe alta dels Tang havien gaudit d'una llibertat sense precedents, entrant i sortint de casa amb una gran llibertat, muntant a cavall i practicant esports a l'aire lliure. Amb els Song es produeix un canvi radical d'atmosfera i a les dones se'ls embenen els peus –trencant-los els ossos a partir de l'edat de tres anys de manera que els peus es transformaven en uns monyons que les obligaven a caminar amb uns passets minúsculs i sincopats i els hi impedièren sortir de casa–, i es prohibeix el matrimoni de les vídues. Les mesures, que inicialment es van introduir a palau, es van difondre aviat entre el cos de funcionaris i van anar impregnant la resta de la societat fins fer-se generals, en especial a les ciutats, on la feina de les dones era menys essencial que al camp.

Amb els Song va cristal·litzar també una altra de les grans síntesis del pensament xinès, la que els xinesos anomenen *liqixue* (理氣學), Estudi de l'Ordre i l'Energia Universal, i que a Occident es coneix amb el nom de neo-confucianisme. Les diatribes de Han Yu contra el budisme a finals dels segons Tang inicien una tendència cap a la recuperació dels valors confucians que agafarà força dins del debat contra les mesures de Wang Anshi. A partir dels Song, el moviment neo-confucià incorpora idees del budisme i del taoisme: el seu màxim representant és Zhu Xi (1130-1200) que fixa els Clàssics confucians –els Quatre Llibres– tot proporcionant-los un nou comentari.

5. Els grans invents xinesos

Els quatre grans invents que havien de revolucionar la història europea i conduir-la al renaixement van sorgir en gran part de la Xina dels Song. El **paper** és l'excepció ja que venia d'abans. Inventat, segons la tradició, per un eunuc de la cort Han al segle II dC., va ser utilitzat inicialment per embolicar, ja que el seu cost era molt menor que el de la seda. Poc a poc, la facilitat amb què es podia escriure al seu damunt, i el subministre creixent de subproductes del tèxtil que eren la base de la seva fabricació, el van convertir en un suport de la burocràcia: la seva sort estava ja lligada al desenvolupament d'aquesta. En el Període de Desunió el paper es generalitza, però és amb la reunificació primer dels Sui i després dels Tang, que la seva producció inicia un creixement imparable que culminarà amb els Song. Era un invent molt útil per un estat burocràtic i molt poc per un que no ho fos. Això explica que els musulmans –als quals va arribar a través del Xinjiang– l'aprofitessin immediatament: amb els soldats xinesos capturats a la batalla de Talas, Harun-al Rashid va establir un molí de paper a Bagdad i el primer manuscrit musulmà sobre paper és de l'any 866. Explica també que la seva implantació fos tan lenta a Occident, donada l'escassa burocràcia dels estats medievals: abans de l'arribada de les monarquies nacionals interessava sobretot al clergat i als municipis.

La **impremta** es va descobrir a la Xina arran de la vitalitat intel·lectual dels Tang i els Song. Si bé ja des dels Han es treien impressions d'esteles de pedra, és amb els Tang que apareix la xilografia, utilitzada primer per a les escriptures budistes –el primer text important que es reproduceix és la Sutra del diamant, el 868–, i després per a la reproducció dels Clàssics en el segle X. La xilografia és ja molt corrent a la Xina dels Song, i té el gran avantatge de poder reproduir tant la cal·ligrafia com els dibuixos, necessaris tant en els manuals de difusió de les tècniques agrícoles com en la impressió de paper moneda i de cartes de joc.

La primera menció de caràcters mòbils és del segle XI, i el seu invent s'atribueix a Bi Sheng. A partir del 1403 es realitzen a Corea impressions a

gran escala amb caràcters mòbils, i a partir d'aquí es va difondre, tot i que Guttenberg podria haver fet el descobriment pel seu compte.

La **brúixola** sembla derivar de les culleres imantades sobre un diagrama endevinatori que s'utilitzaven des dels Han, i és possible que es difongués per l'Àsia Central, juntament amb les tècniques endevinatòries corresponents, abans d'aplicar-la a la navegació. L'enorme importància de la màgia a l'Àsia central podria haver estat el canal de transmissió. No es pot descartar, però, que la seva transmissió a Occident es fes per terra, lligada a endevins i astrònoms i no pas a navegants, i que la seva aplicació a la navegació es fes de forma independent a tots dos llocs.

La primera menció de la fórmula de la **pólvora** –carbó, salnitre i sofre– apareix a la Xina el 1044. Sabem però que la combinació es va realitzar en els experiments d'alquímia dels Tang i que es va utilitzar per fins militars el 904-906, en forma de projectils incendiàries. La utilització rellevant la van fer els Song i els Jin, quan van utilitzar la pólvora com a propulsor a partir de 1132, fent-la explotar dins d'un tub de bambú. El que es transmet a Europa no és només la fórmula de la pólvora –a la que els àrabs anomenaven “neu xinesa” i els perses “sal de la Xina”– sinó la idea que podia fer de propulsor a l'interior d'un tub.

6. El Japó del Yamato final i del període Nara

Amb la fundació de la dinastia Sui i la següent dinastia Tang, la influència xinesa tenyeix tota la història de l'Àsia oriental. Al Japó aquesta influència – sensible primer en la introducció del budisme i després en l'articulació d'un estat centralitzat governat des d'una capital– es va fer sentir des del període final de Yamato (552-710). Podem intuir quin va ser el procés perquè els japonesos havien adoptat també l'escriptura xinesa: la principal font pels segles VI i VII del Japó és ja el *Nihonshoki*, editat el 720 i que, concebut com una història oficial del llinatge imperial, narra com un grapat d'homes va transformar l'estat Yamato en un imperi centralitzat, tot i dedicar una part important als mites d'origen: les dues relacions antigues del Japó, el *Kojiki* (*Relació dels Afers Antics*), recopilat el 712, i el *Nihonshoki* o *Nihongi*, (*Història del Japó*), recopilat el 720, dibuixen pel Japó un passat mitològic respectable, que resulti a l'alçada del model xinès.

El Japó era aleshores una societat tribal, dividida en un gran nombre de clans aristocràtics denominats *uji* (氏), cadascun dels quals estava governat per un cap hereditari i adorava a un déu propi al que considerava avantpassat. Cadascun dels grans *uji* tenia grups d'agricultors, pescadors i artesans que treballaven per ell i alguns *uji* havien aconseguit imposar-se sobre la resta: la multitud d'estats que apareixen a les cròniques xineses a partir dels Tres Regnes reflecteixen probablement aquest món dels *uji*, ben identificats per l'arqueologia a través dels grans túmuls del període Kofun (300-710).

Sorgit directament d'aquest període Kofun, l'estat Yamato inicial devia ser poca cosa més que una agrupació d'*uji*. Tots els *uji* tenien una important component religiosa, que explica la doble funció política i religiosa dels seus caps, que oficiaven de sacerdots en el culte al déu del propi *uji*. Però un dels *uji*, que es reclamava descendent de la deessa del sol, Amaterasu, va aconseguir imposar la seva supremacia i la de la seva divinitat ancestral, el de la família imperial: a la llarga tots els cultes van acabar integrats en el culte a la deessa del sol, a la que reconeixien una supremacia divina.

Al segle VIII hi havia ja uns tres mil temples, clarament jerarquitzats entre ells: el perfil dels més importants es conserva encara avui en el Temple Interior d'Ise, dedicat a la deessa del Sol. La seva estructura de fusta, reconstruïda innombrables vegades, conserva encara ara la simplicitat de línies que devia tenir l'arquitectura japonesa al segle VI.

Però la religió japonesa adorava també tota mena de fenòmens naturals als que considerava esperits i denominava *kami* (神): muntanyes, cascades, arbres i roques quedaven divinitzats i convivia amb els déus dels *uji*. Aquest conjunt de cultes, que segles més tard es denominarà col·lectivament *shinto* (神道), el Camí dels Déus, no va ser mai una religió organitzada ni tenia una filosofia o una moral pròpies, excepte la de la importància de la puresa ritual.

Temple d'Ise, Japó

Multitud de ritus, oficiats per shamans i sacerdots, servien per a netejar de la impuresa ocasionada per malalties, parts, relacions sexuals, menstruació: encara avui l'afecció pel bany col·lectiu dels japonesos conserva el record d'aquelles cerimònies de purificació ritual. Les cerimònies es feien en algun dels innombrables templets shinto: alguns d'aquests temples eren minúsculs, indicats tot just per un petit pòrtic entre els arbres. L'extrema simplicitat del ritual –consistent en poc més que una picada de mans per cridar l'atenció dels déus i una inclinació profunda acompanyada d'una petita ofrena–, juntament amb l'alegria exuberant de les festes Shinto, expliquen sens dubte que aquesta religió simple s'hagi mantingut fins als nostres dies i hagi pogut conviure amb la gran organització de l'església budista.

Els contactes continuats amb Corea, en especial durant el regne de Silla, expliquen la complexitat creixent de l'estat Yamato: al llarg de tot el segle VIII emigrants de prestigi procedents de Corea van ocupar posicions decisives en el nou estat, mentre una corrent migratòria coreana molt important –a principis del segle IX un terç de les famílies aristocràtiques japoneses exhibien una ascendència coreana–, introduïa al Japó una influència creixent de la llunyana Xina dels Tang.

És en aquest període final de l'estat Yamato quan el budisme arriba al Japó: la data oficial és el 552, quan el rei de Paekche a Corea va enviar a la cort Yamato una imatge d'or de Buda, unes quantes banderes i ombrel·les i alguns escrits budistes. El regal va dividir als grans clans de la cort. Els grans *uji* amb un *status* privilegiat a la cort, els Mononobe i Nakatomi, s'hi van oposar per por a que el budisme destruís el vell ordre religiós en què es recolzava el seu poder. Per contra, l'*uji* dels Soga, un clan nou que feia de tresorers a la cort, era partidari d'acceptar-lo, ja que veia en el budisme una forma d'augmentar el seu poder a expenses dels Mononobe. El conflicte sobre l'acceptació del budisme va continuar fins el 587 en què els Soga van anihilar els Mononobe: en agraïment per la victòria i en compliment de la promesa que havien fet d'aixecar un temple budista si sortien vencedors, els Soga van edificar el Hokoji, el Temple de l'arribada de la veritat, i el budisme es va començar a estendre. La cort japonesa –atreta més inicialment pel prestigi de la màgia budista que per les subtileses de la seva religió–, el va adoptar de tot cor: el Shinto, menys aparatós i amb menys encanteris, va quedar lleugerament desplaçat, però la tolerància del budisme envers tots els altres cultes va evitar la seva desaparició.

La introducció del budisme és la primera gran adaptació al Japó de la civilització xinesa –tot i que el budisme és d'origen indi, les versions que prosperen al Japó són les sectes xineses del mahayana– i no és casualitat que el budisme arribés al Japó precisament a finals del segle VI: l'any 581, els Sui havien reunificat la Xina i el 618 s'inicia la dinastia Tang, un moment en què la Xina va ser extraordinàriament cosmopolita, no només per les influències que li arribaven sinó també per les que ella emetia.

Família Mononobe

Poderosa família japonesa de la cort Yamato que posseïa els càrrecs dels assumptes militars de manera hereditària i que a més va aconseguir un poder considerable en les províncies.

Família Soga

Els membres de la família Soga, durant els segles VI i VII, van acumular una gran influència política que va arribar a rivalitzar amb la de la família imperial. El *Nihonshoki* vincula la família Soga a les finances, les relacions estrangeres i la promoció del budisme.

L'impacte de la influència xinesa al Japó va accelerar el ritme arran de l'arribada al poder del príncep Shotoku (574-622), emparentat tant amb el clan Soga com amb el llinatge imperial.

En la figura de Shotoku, un príncep a qui els japonesos atribueixen totes les virtuts, hi conflueixen confucianisme –amb el que articularà el nou estat– i budisme –del que era un fervent seguidor. Shotoku va posar les bases d'un estat centralitzat amb principis confucians: va introduir un sistema de graus entre els funcionaris de la cort que anul·lava el sistema japonès de càrrecs hereditaris, va adoptar el calendari xinès, i el 604 va promulgar la Constitució en Disset Articles que, seguint la línia xinesa, i en contra de l'organització política de l'*uji*, establia la supremacia del governant, la centralització del poder i exaltava les virtuts confucianes. Shotoku reprèn la pràctica d'enviar representants a la Xina, però a molt més gran escala: el 607, 608 i 614 va enviar a la Xina grans ambaixades, on hi anaven més de 500 delegats. Els membres d'aquestes missions diplomàtiques, formades per gent molt variada –polítics, monjos budistes, erudits en història i literatura xinesa, pintors, terrissaires i artistes de tota mena– es quedaven a la Xina un parell d'anys: el seu aprenentatge a l'*Imperi del Centre* els convertia en consellers importants quan retornaven al Japó.

En morir Shotoku, el despotisme creixent dels Soga va concitar un cop d'estat en contra seu, i el nou emperador Tenji va governar amb el suport de Fujiwara no Kamatari (614-669): a partir d'ara els Fujiwara dominarien durant segles la política japonesa. L'emperador Tenji i Fujiwara van iniciar una nova onada de reformes, basades en el model xinès de govern centralitzat, on els qui havien anat a les ambaixades de Shotoku jugaran un paper decisiu: entre 653 i 669 es van enviar cinc ambaixades més. A partir del 645, una febre de reformes –les reformes *Taika* (大化), "El Gran Canvi"– recorre el país. El primer pas és la promulgació, el 646, d'un edicte en quatre punts per augmentar el poder del sobirà: posar sota administració imperial la terra i els camperols controlats pels *uji*; edificar una capital fixa per posar-hi la seu d'un govern centralitzat; fer un cadastre de terres i un registre de població; i introduir un nou sistema d'impostos.

En els següents 50 anys, l'esforç per fer complir aquests punts es va concretar en el **codi penal i administratiu Taiho**, directament inspirat en el codi dels Tang i promulgat el 701-2, que garantia la creació d'un estat imperial centralitzat, governat directament per l'emperador segons una llei escrita i amb l'ajuda d'una burocràcia nomenada per ell mateix. Tot i que els nous funcionaris sortien majoritàriament dels antics *uji* aristocràtics, aquests havien perdut el control dels seus seguidors, que ara pagaven impostos directament a l'estat. El codi Taiho, que mantenia la jerarquització social, no va ser en cap cas una revolució social, tot i que els camperols van deixar de ser serfs dels *uji*

El príncep Shotoku...

... va instituir el *Kan'i Junikae* (冠位十一階, "els dotze graus"), i la Constitució en Disset Articles per tal d'enfortir l'autoritat imperial. Va iniciar relacions diplomàtiques amb la dinastia xinesa Sui. Amb la institució del sistema dels Dotze Graus l'any 604, Shotoku va substituir els graus *kabane* (姓) que estaven basats en els grups de llinatge *uji*. A més, amb la Constitució en Disset Articles, també coneguda com a "Llei Magnífica", accentuava la importància de l'emperador. D'altra banda, l'any 594 va emetre un edicte imperial promocionant el budisme.

Codi Taiho

Es tracta d'un codi legal de principis del segle VI en el qual hi ha sis volums sobre la llei penal i onze sobre la llei administrativa. Tot i que el text original no ha sobreviscut, se'n conserven comentaris del segle IX.

per a passar a ser súbdits de l'estat: els *uji* van acceptar la reforma perquè els donava pràcticament el monopoli dels càrrecs burocràtics. De tota manera, donat el poder que encara conservaven els *uji*, és difícil saber fins a quin punt totes aquestes reformes es van fer efectives: però el que és segur és que l'estat japonès en els seus inicis es mira intensament en el model xinès dels Tang. 🗨️

Es van crear departaments segons el model xinès: en contra de la idea de que el budisme s'havia imposat, el departament del Cultes només es preocupava de la religió shinto. Els càrrecs més alts es reservaven a la noblesa: calia ser noble per poder ser governador d'una província, de les que n'hi van haver 66, i els governadors venien tots de la capital i de famílies que havien servit a la cort durant generacions. Per sota quedava la noblesa local, que mai havia abandonat la terra, els membres de la qual feien de funcionaris a nivell dels districtes en què es subdividien les províncies, dels que n'hi havia més de 500.

Aquesta aristocràcia, la de palau i la local, controlava l'única força de producció de l'època, la mà d'obra que treballava els camps d'arròs, reparava els camins i construïa els palaus, a través d'uns censos que es feien cada 6 anys i que ells utilitzaven per cobrar els impostos i entregar terres als camperols. El model que s'imposa és el dels camps igualitaris dels Tang: cada família rebia un tros de terra proporcional al número dels seus membres, però no en podia disposar privadament ja que tota la terra era de l'estat. Igual que a la Xina dels Tang, els impostos es pagaven en gra, teixits i treballs obligatoris.

El codi Taiho va ser més efectiu després de la construcció de la capital a Nara el 710. Nara es va construir amb el mateix pla i els mateixos carrers quadriculats que Chang'an, però les seves mides eren la meitat: tot i així, aquella superfície amb el seu palau i els seus grans temples budistes resultava massa imponent per a la societat japonesa del moment i la part occidental de la nova capital que, a diferència de Chang'an no estava emmurallada, va quedar sense acabar. La construcció del temple Todaiji a Nara dóna una idea dels recursos que l'estat centralitzat podia mobilitzar a mitjans del segle VIII: el temple ocupava 16 illes de la ciutat, les seves pagodes bessones tenien 100 metres d'alçada i la sala on hi havia el Buda era l'edifici de fusta més gran del món. Les enormes riqueses que el Todaiji acumularia al llarg dels segles de resultes de les donacions imperials, acabarien dipositades en un dels tresors més grans del món, el Shosoin, situat a les afores de Nara. El Todaiji, que marca l'inici de la implantació del budisme al Japó, volia ser la seu central d'una xarxa de temples, finançats pel govern, que havia de cobrir tot el país i difondre el budisme cap a les províncies: la importància que es va concedir a l'operació va fer que la mateixa aristocràcia local construís també temples pel seu compte i que les grans famílies locals abandonessin el sistema d'enterraments Kofun i adoptessin la pràctica budista de cremació dels cadàvers. 🗨️

Temple Todaiji

El nou estat, tal com es perfila en detall en el codi Taiho, procura imitar en tot el model xinès: l'emperador es diu *Tenno* (天皇), “Sobirà del Cel”, i concentra tot el poder de l'estat fortament centralitzat a les seves mans. Però la realitat no era la mateixa. Per una banda, les grans famílies van seguir jugant un paper determinant a la cort japonesa; per l'altra, el govern centralitzat japonès, que a diferència del xinès no era el producte d'una llarga evolució sinó el resultat d'una adaptació, va ser sempre més simple que el xinès.

Tot i així el fet que el Tenno concentrés la doble funció ritual d'emperador i de cap dels rituals Shinto, va comportar la implantació a la cort d'un ritualisme tan excessiu que seran molts els emperadors que intentaran fugir-ne mitjançant l'abdicació.

Les ambaixades que el Japó Nara envia profusament a la Xina dels Tang li aportaven els coneixements necessaris per a fer funcionar el nou estat centralitzat. La universitat que es crea a Nara proporciona una educació a l'estil xinès, insistint tant en els mecanismes per a fer funcionar un estat centralitzat com en la base moral confuciana. Els exàmens, que se centraven en els clàssics confucians i en l'habilitat per aplicar els principis confucians a problemes pràctics, eren, però, molt menys oberts que a la Xina: al Japó només hi podien accedir els que tenien ja un rang a la cort, ja que eren també els únics que podien aspirar a tenir càrrecs. Poc després de la fundació de Nara, el nou nucli de japonesos educats va començar a produir el primer corpus de textos propis: el primer, que segons la tradició més purament xinesa, va ser una obra de història, va ser el *Nihonshoki*, presentat al tron el 720 i escrit íntegrament en xinès. Seguint també la tradició xinesa, l'altre gran llibre que va aparèixer immediatament va ser una antologia de poesia, amb 4.500 poemes, molts d'ells imitacions dels xinesos, el *Manyōshū* (万葉集). Aquest darrer, però, malgrat els seus caràcters xinesos, està ja escrit en japonès.

7. El Japó Heian

A la cort Nara el poder dels monestirs budistes va acabar interferint seriosament amb el de la cort imperial, en especial quan va esclatar el gran escàndol entre l'emperadriu Shotoku, que regna des del 749, i el seu amant, el monjo budista Dokyo, que va estar a punt d'heretar el tron. Aquest amor tempestuós, que va durar fins la mort de l'emperadriu el 770, explica l'aparició al Japó tant de les reticències a que una dona ocupés el tron com de les suspicàcies respecte a les ambicions dels monjos. Explica també que el nou emperador Kammu (781-806), que passa per ser el més poderós de tota la història del Japó, decidís abandonar Nara per fugir de la pressió dels grans monestirs. Per altra banda, les terres entorn de Nara havien anat quedant en mans de monestirs i cortesans i Nara, que a més no tenia comunicacions fluvials, patia cada cop més dificultats en els aprovisionaments. Tot això va induir Kammu, el 794, a establir una **nova capital imperial** a la plana de Kyoto, a Heian, molt més ben comunicada i lliure de les pressions dels monestirs.

És també per tal de fugir de la pressió dels grans monestirs de Nara que Kammu afavorirà la implantació al Japó de les dues grans sectes del budisme Mahayana importades de la Xina, el Tendai i el Shingon. El Tendai va ser fundat per Saicho (767-822) i segueix els passos de la secta xinesa Tiantai, on Saicho va estudiar dos anys mentre va ser a la Xina. Saicho es va establir a la vora de Kyoto, al mont Hieizan, el 788, després de barallar-se amb els monjos de Nara: el Hieizan es convertiria fins al segle XVI en el centre budista més gran del Japó, amb més de 3.000 temples i 20.000 monjos. El Tendai, que va comptar amb la protecció activa de l'emperador Kammu i els seus successors, posava molt l'accent tant en la importància de l'estudi –que incloïa també els textos de les altres escoles budistes– com en la de participar activament en l'administració de l'estat.

El budisme Shingon va ser fundat per Kukai (774-835) al que s'atribueix també la creació de l'escriptura fonètica *kana* (仮名). Kukai, que havia rebut una sòlida educació confuciana, va anar a la Xina en una ambaixada i s'hi va passar dos anys. D'allí va portar una versió del budisme mahayana, fortament impregnada de tantrisme, que propiciava la recitació de mantras i la contemplació de *mandalas*. La fulminant difusió del Shingon va venir afavorida per la gran capacitat artística de Kukai, que dóna a l'art sagrat un impuls sense precedents, i va influir fins i tot de forma decisiva sobre la secta Tendai.

Com Nara, però una mica més gran, Heian tampoc tenia muralles i també li faltava la part occidental: però el seu teixit quadriculat ha sobreviscut fins als nostres dies a la moderna ciutat de Kyoto, que va ser capital del Japó fins 1868. Tant Kammu com els seus tres fills van seguir utilitzant el sistema Taika de la monarquia centralitzada: el Japó del segle IX estava més unificat del

que havia estat mai i tenia una administració molt efectiva a la que Kammu i els seus successors immediats agreguen departaments diversos. És també en aquest període quan es controlen del tot els Ainu i altres dissidents que hi havia al nord-est de Honshu i en què Japó agafa les seves dimensions històriques, ja que l'illa del nord, Hokkaido, la terra natal dels Ainu, no serà conquerida pels japonesos fins el segle XIX. ❗

Seguint el model xinès que ja s'havia implantat en el període Nara, el país es va dividir en províncies i aquestes en districtes. Al segle IX hi havia 66 províncies agrupades les unes entorn de la capital i les altres en circuits: el més famós serà el districte de Tokaido, la Ruta del Mar Oriental.

Tot i que des de la capital s'enviaven governadors i funcionaris per tal de controlar les províncies, els districtes i els poblats es regien amb els líders locals. La terra, que en teoria era tota de l'estat, es dividia equitativament entre els camperols a partir dels registres de terres i de població i, com a la Xina, els impostos es pagaven en gra, en tèxtil i en treball obligatori. ❗

A partir del 850, els emperadors perden poder, mentre una de les famílies de la cort, la **Fujiwara**, agafa una gran importància. Els Fujiwara, que descendien de Kamatari, l'artífex de les reformes Taika, havien anat agafant importància a la cort durant els períodes Nara i Heian inicial. Però a partir del 850, els vincles matrimonials amb la família imperial –al llarg de tot el segle IX va ser habitual que els emperadors es casessin amb noies del clan Fujiwara– i l'escassa energia dels emperadors els van donar un poder creixent.

Els Fujiwara inauguren una nova època en què grans famílies eclipsen l'estat com a unitats bàsiques de l'organització política, social i econòmica mentre el poder imperial, lluny de col·lapsar-se, es va esvaint lentament. ❗

El model d'estat xinès es va eclipsar al Japó tant perquè xocava de forma frontal amb els interessos creats –el poder que mai havia deixat de ser hereditari impedia que sorgís una burocràcia basada en el mèrit més que en el naixement– com perquè no era tan necessari com al gran país del continent –el Japó era molt més petit i la seva economia funcionava a nivells locals sense necessitat de costoses infraestructures com les obres hidràuliques de l'estat xinès.

Els primers tres regents Fujiwara van ser molts eficaços i van exercir el seu poder de forma implacable. A mitjans de segle X, però, els problemes es van multiplicar: una gran rebel·lió va devastar les províncies orientals; nius

de pirates es van afincar al Mar Interior i amb una flota de 1500 vaixells saquejaven assíduament les costes i remuntaven els rius cap a l'interior; Kyoto era atacada per bandes de lladres que aconseguien robar fins i tot vestits del propi emperador i les lluites entre grans monestirs trasbalsaven la capital. A finals de segle la situació es va calmar, mentre la decadència del món xinès – immers en ple període de Desunió– disminuïa els estímuls necessaris per les reformes institucionals.

La decadència de l'estat té com a contrapartida l'augment de poder dels Fujiwara, que compten amb una organització clànica molt efectiva –en què els diversos clans queden articulats per vincles tan religiosos com financers i comparteixen interessos col·lectius prou importants com per cimentar al conjunt del grup– per a gestionar els afers corporatius de la família. El poder dels Fujiwara va arribar al seu punt culminant amb Fujiwara Michinaga, que va exercir un poder indiscutit de 966 a 1027. Amb quatre de les seves filles convertides en consorts imperials, un caràcter poderós i un geni indiscutit tant en l'àmbit polític com en el cultural, va consolidar la base del poder dels Fujiwara, centrat en la possessió dels grans latifundis, *shoen* (莊園), que superaven en molt els de qualsevol altra família o institució monàstica. És el creixement d'aquests *shoen*, latifundis amb privilegis financers i administratius, el que debilita de forma decisiva el poder de l'estat central i el que obrirà el camí cap al feudalisme. En absència d'una economia monetària, l'estat efectuava bona part dels seus pagaments als grans funcionaris o als grans monestirs en terres, i era habitual eximir-los d'impostos i concedir-los total autonomia administrativa i legal com un favor més. Tots els funcionaris de la cort amb rangs hereditaris tenien també terres hereditàries i tots els càrrecs anaven acompanyats de l'entrega d'unes terres que quedaven en mans de les grans famílies que monopolitzaven els càrrecs. Per altra banda, molts petits camperols encomanaven les seves terres a algun *shoen* poderós que fos capaç de protegir-los dels bandits i dels recol·lectors d'impostos i al que entregaven part de la seva collita: l'estat es va anar quedant sense taxes i sense lleva.

A partir del 850, la dominació dels Fujiwara – els palaus dels quals eclipsen el de l'emperador– esvaeix cada cop més les reformes Taika, tot i que aquesta erosió, lluny de ser dramàtica, es va anar produint de forma gradual fins al segle XII: la implantació dels *shoen* va ser més ràpida a les àrees allunyades de la capital que a les vores de Kyoto, i durant els segles IX i X, els privilegis dels *shoen* van ser atorgats o sancionats directament per l'estat.

El 1068 la família imperial va recuperar en gran part el seu poder, de la mà d'un nou emperador Go-Sanjo, que havia estat educat pels grups anti-Fujiwara de la cort i que, a diferència dels seus predecessors, no era fill d'una Fujiwara. El primer pas de Go-Sanjo va ser ordenar la confiscació de tots els *shoen* concedits amb posterioritat al 1045; el segon va ser recuperar els nomenaments dels governadors provincials – que en la seva majoria eren designats pels Fujiwara – i limitar el seu període de servei a quatre anys. Els Fujiwara van acceptar totes les mesures excepte les relacionades amb el govern

de la província de Yamato on hi tenien els grans temples familiars. Quan l'emperador va persistir en l'aplicació de les mesures també a Yamato, els Fujiwara van amenaçar amb retirar-se completament de l'administració: donada l'extensa penetració dels Fujiwara en totes les instàncies polítiques i econòmiques del país, això implicava un ensorrament de l'estat.

Per fer front als Fujiwara, Go-Sanjo va idear un procediment que caracteritzaria l'estat japonès durant més d'un segle: l'*insei* (院政), o govern a l'ombra. Ja que l'espessa xarxa dels Fujiwara cobria tota la cort, l'emperador va decidir abandonar-los-hi: va posar un emperador titella i ell mateix es va retirar a un monestir on va crear una estructura de govern paral·lela que era la que realment governava. Els Fujiwara van continuar monopolitzant l'emperador i tot l'aparell administratiu, però ni un ni l'altre pintaven ja res. Des del seu monestir, Go-Sanjo, alliberat de l'excessiu cerimonial imperial, va poder triar els consellers i administradors que més li convenien. El seu exemple va ser seguit per dos emperadors de talent, Shirakawa i Toba, que van governar el país –després d'un breu període en el tron– des de les bambolines on s'havien retirat.

A la llarga però, la família imperial, que no podia utilitzar els serveis administratius d'un estat monàrquic centralitzat, i que per tenir ingressos va haver d'ampliar encara més el sistema dels *shoen* a les terres que depenien directament del govern imperial, va quedar reduïda a una gran família més lluitant pel poder amb les altres grans famílies: a partir del 1056, les lluites entre faccions rivals a les dues corts van posar de manifest la debilitat del sistema *insei*.

Durant el període Heian la cultura està encara molt sotmesa a les influències xineses: la majoria dels textos seguien escrivint-se directament en xinès degut a la dificultat que representava escriure japonès amb caràcters xinesos. Això és el que va portar, entorn del 900, a desenvolupar un sistema fonètic sil·làbic, el *kana*, que grafiava els sons de la llengua japonesa i permetia escriure-la: a partir del segle X hi ha escrits de prosa en japonès, tot i que el xinès –amb una terminologia més acurada– va continuar sent durant molt de temps la llengua dels textos oficials, dels documents de negocis i de la filosofia. De fet, la literatura Heian té dues grans corrents: la una s'escriu en xinès i amb caràcters, i els seus autors són homes, ja que eren ells els qui ocupaven els càrrecs oficials i els qui gestionaven les propietats familiars, i per tant estaven acostumats a la precisió del xinès; l'altra s'escriu en japonès i utilitza en gran mesura els *kana*, i les seves autores són dones, ja que per elles la vida personal i quotidiana ocupava un espai molt més rellevant, en el que la llengua habitual era el japonès. L'explosió de literatura femenina del període Heian no s'explicaria tampoc sense la inusual llibertat de què van gaudir en aquest període les dones de classe alta, especialment a la cort.

La literatura escrita en japonès entre els segles IX i XII cobreix un ampli ventall de gèneres literaris: poesia, diaris de viatge, prosa curta, diaris, contes i

novel·les. Tot i que coneixien la impremta, aquesta només s'utilitzava pels textos budistes: com que la resta s'escrivía a mà i només circulaven unes poques còpies, gran part de la literatura Heian s'ha perdut. La cort donava especial importància a la poesia i va fer recopilar diverses antologies, la més important de les quals és el *Kokinshu* (古今集, Poemes Antics i Moderns), acabada el 905, que conté 1.111 poemes. A diferència dels llargs poemes del *Manyoshu*, els del *Kokinshu* són poemes curts, *tanka* (短歌), de cinc línies d'entre 5 i 7 síl·labes: el prestigi d'aquesta primera antologia imperial va fer que el *tanka* es convertís en la forma clàssica de la poesia japonesa.

L'obra mestra de la literatura Heian és el *Genji monogatari* (源氏物語) escrit per Murasaki Shibiku, una cortesana del clan Fujiwara, acabat el 1022. El llibre és una llarga novel·la romàntica que narra la vida i els amors del príncep Hikaru Genji i analitza en detall les relacions humanes íntimes d'un home durant la seva joventut i mitjana edat i la forma com aquest passa de les aventures fàcils a la recerca de veritats més profundes. Entre els mèrits del *Genji monogatari* hi ha el d'haver estat la primera gran novel·la de tot el món.

Resum

Durant els segles en què la dinastia Song va governar (segle X al segle XIII), la Xina es va convertir en el país més avançat del món tant pel que fa a la tecnologia i la producció material com a l'organització política i la creació cultural.

El desenvolupament econòmic dels Song es basa en una revolució econòmica tangible en tots els camps. És a la zona del Yangzi d'on arrencarà la revolució agrícola i es difondrà ràpidament per la resta del territori gràcies a l'existència d'un mercat integrat i a les millores en els transports. En aquest mateix període els rendiments agrícoles –gràcies a una millor preparació del sòl, l'ús sistemàtic de fertilitzants, la rotació de conreus i l'arròs inundat– augmentaran de manera espectacular i això farà possible obtenir dues o tres collites anuals.

L'augment del volum de les transaccions econòmiques es traduirà en un augment en la circulació monetària i, a partir del segle XI, en l'aparició del paper moneda. Així mateix, el desenvolupament monetari de l'economia es traduirà en un gran desenvolupament de les institucions de crèdit.

Els canvis d'aquesta època es traduiran en una revolució urbana en la qual es multiplicaran les noves ciutats i les velles desbordaran ràpidament les antigues muralles: la Xina és en aquests moments la societat més urbanitzada del món.

La caiguda dels Song del Nord va potenciar encara més els ports del sud i del Fujian, i els mars del sud es van omplir de vaixells xinesos, mentre una important comunitat àrab s'establia a Canton. Començarà ara la gran època de la Xina marítima, que durarà fins la dinastia Ming.

Els primers registres històrics ens mostren un Japó dominat per un gran nombre de clans aristocràtics, *uji*, que configuren inicialment l'estat Yamato. D'entre ells, un es reclamava descendent de les divinitats tradicionals japoneses, de manera que va assolir la supremacia imperial. Des de Corea va arribar una important influència política i cultural: el budisme (s. VI). Alhora, els primers codis legals japonesos van seguir els elaborats contemporàniament a la Xina dels Tang, reflex de les diverses ambaixades japoneses que es van enviar al continent. Però la realitat japonesa era diferent. Els grans clans van jugar un paper determinant en la cort japonesa, desafiant en diversos períodes el poder imperial.

Diversos problemes en la cort van motivar el trasllat de la capital de Nara a Heian a finals del segle VIII, iniciant un nou període en la història del Japó, caracteritzat per una unitat política que no havia estat assolida fins llavors.

D'entre les famílies que ocupaven la cort, però, emergeix amb força el clan dels Fujiwara, que acabarà eclipsant la família imperial, reflex de la decadència de l'estat. Només l'artifici d'un govern titella permetrà l'emperador recuperar el seu poder i evitar el monopoli administratiu dels Fujiwara.

Bibliografia

Beasley, W.G. (1999). *Japanese Experience. A Short History of Japan*. London: Widenfeld & Nicolson.

Carter, T.F. (1955). *The Invention of printing in China and its Spread Westward*. Nova York: Ronald Press.

Elvin, Mark (1973). *The Pattern of the Chinese Past*. Stanford: Stanford University Press.

Chaffee, J.W. (1995). *The thorny gates of learning in Sung China*. Nova York: State University of New York Press.

Gernet, Jacques (1992). *La China Imperial en la víspera de la invasión de los mongoles*. Buenos Aires: Javier Vergara.

Liu, James T.C. (1959). *Reform in Sung China*. Cambridge: Harvard University Press.

Merson, John (1989). *Roads to Xanadu*. Londres. Weidenfeld and Nicolson.

Miyazaki, Ichisada (1981). *China's Examination Hell*. New Haven: Yale University Press.

Yoshinobu, Shiba (1970). *Commerce and Society in Sung China*. Michigan. Center for Chinese Studies: University of Michigan.

